

AHİL İNSANLAR ÜÇÜN MÜASİR YANAŞMALAR

A.B. İsgəndərli, S.Ə. Həsənova

Azərbaycan Universiteti, Ceyhun Hacıbəyli 71, Bakı, Azərbaycan

e-mail: aydan.isgandarli@student.au.edu.az

Xülasə: Məqalədə göstərilir ki, ən qədim dövrlərdən bəri Azərbaycanda yaşlı nəslin nümayəndələrinə xüsusi hörmət, diqqət və qayğı ənənəsi mövcud olmuşdur. Yaşlı nəslə olan ehtiram yalnız ailə münasibətlərində deyil, həm də sosial mühitdə özünü göstərmişdir. Bu yanaşma xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin əsas sütunlarından biri kimi qorunub saxlanılmışdır.

Açar sözlər: Həssas qrup, demoqrafik qocalma, aktiv yaşlanma, sosial rifah, sosial status.

Giriş

Sosial cəhətdən həssas qrup olan ahıl şəxslərin əmək potensialının zəifləməsi, ictimai əlaqələrin daralması nəticəsi kimi bir sıra problemlər meydana çıxması və bunların həlli sosial xidmət sahəsində yeni yanaşmaların tətbiqini və mövcud fəaliyyətin genişləndirilməsini zəruri etmişdir [11].

Lakin müasir dövrdə iqtisadi və sosial dəyişikliklərin baş verməsi, ailə strukturlarının fərqləşməsi və yaşlıların cəmiyyətlə olan əlaqələrinin zəifləməsi onların gündəlik həyatında bir sıra çətinliklər yaradır.

Bu səbəbdən yaşlıların ehtiyaclarını qarşılayan sosial xidmətlərin genişləndirilməsi və inkişaf etdirilməsi vacibdir. Bu xidmətlər yalnız maddi dəstəyi əhatə etməməli, həm də onların sosial aktivliyini təşviq edən, psixoloji və mənəvi dəstəyi təmin edən tədbirləri əhatə etməlidir. İqtisadi təminatın ahıllarla olan əlaqəsi birbaşa olaraq onların sosial rifahı və həyat keyfiyyəti ilə bağlıdır. İrəlidəki yaşda ahıl şəxsin tibbi xərcləri artır, maliyyə təmanatı vacib yer tutur. İqtisadi təminat isə ahılların sağlamlıq problemlərinin və sosial rifahının məhz vaxtı vaxtında həll olunmasına imkan yaradır. Ahılların ictimai həyat və könüllülük fəaliyyətlərində iştirakı etməsi isə onların cəmiyyətdə özünü dəyərli hiss etməsinə, sosial əlaqələrinin güclənməsinə və həyat keyfiyyətlərinin yüksəlməsinə kömək edir [12].

İnternat evlərinin qarşısında ahılların təminatı, ahıllar üçün qulluq, psixoloji və tibbi yardımların göstərilməsi və onların reabilitasiyaya yönəldilməsi üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi kimi bir sıra məqsədlər dayanır.

İqtisadi və sosial dəyişikliklər, ailə strukturlarının fərqləşməsi və yaşlıların cəmiyyətlə əlaqələrinin zəifləməsi yaşlıların gündəlik həyatında və iqtisadi təminatda çətinliklər yaradır [10, 157].

Demoqrafik qocalma

Qlobal miqyasda demoqrafik qocalma tendensiyası göstərir ki, yalnız iqtisadi təminat yetərli deyil. Ən uğurlu sosial proqramlar, yaşlıların sağlamlıq, təhsil və ictimai iştirak imkanlarını birləşdirən kompleks yanaşmaları tətbiq edir. Bu tendensiya həm yaşlıların ləyaqətli həyat sürməsinə təmin edir, həm də cəmiyyətin davamlı inkişafına töhfə verir [11].

Ahıl insanlar üçün adaptasiyanın bu növləri olduqca əhəmiyyətlidir.

- Uşaqlara və gənclərə
- Ümumi olaraq daim dəyişən cəmiyyətə
- Özlərinə (Çünkü yaşlanmanı qəbul etmək çətin olur).

Sosial işdə demoqrafik qocalma dedikdə cəmiyyətin sosial-demoqrafik strukturunda yaşlı əhalinin nisbətinin artması prosesi nəzərdə tutulur. Bu fenomen isə doğum səviyyəsinin azalması, ömür müddətinin uzanması kimi hadisələr nəticəsində meydana çıxır. Demoqrafik qocalma, yalnız statistik bir göstərici deyil; o, həm də sosial, iqtisadi və mədəni sahələrdə bəzi çağırışlar yaradır. Yaşlı əhalinin artması isə dünyada pensiya sisteminə, səhiyyə xidmətlərinə əlavə yük gətirməklə bərabər, oyaşlıların ictimai həyatda iştirak etmələri, sosial rifahı, aktivlikləri və onların integrasiyası üçün əlavə tədbirlər görməyi tələb edir. Bir çox inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi bizə göstərir ki, demoqrafik qocalmanın idarə olunması yalnız iqtisadi təminatla məhdudlaşmamalıdır. Bu məqamda yaşlıların psixoloji və sosial rifahını təmin etmək üçün müxtəlif kompleks yanaşmalar istifadə edilməlidir. Rəqəmsal inklüzivlik bu problemi aradan qaldırmaq üçün bir sıra imkanlar yaradır:

- Online təhsil proqramları vasitəsilə yaşlıların bilik və bacarıqlarının artırılması;
- Telemedisin kimi xidmətlər sayəsində sağlamlıq problemləri olan ahılların məsafədən idarə olunması;
- Elektron hökumət portalları ilə həssas qrupların sosial xidmətlərə asan çıxışını əldə etmək;
- Sosial şəbəkə və rəqəmsal platformalar istifadə edərək yaxınlarla ünsiyyət imkanlarının artırılması.

Qlobal miqyasda əhalinin bölgələr üzrə artım tempinin qeyri-bərabərliyi və miqrasiya axınlarının sürətlənməsi dünyada bir çox ciddi problemlərə səbəb olur. İnkişaf etmiş ölkələrdə demoqrafik vəziyyət kritik məqamda lakin inkişaf etməkdə olan və resursları məhdud dövlətlərdə əhali artımı sürətlənmiş vəziyyətdədir. Statistik göstəricilərə əsasən qeyd edək ki, Almaniya, Niderland, Bolqarıstan, Rumıniya, Ukrayna və bir ölkələrdə əhalinin sayı tədricən

azalır. Lakin, Azərbaycan Respublikasının qonşu ölkələri olan Ermənistan və Gürcüstanda demoqrafik qocalma çox sürətlidir [6, 30].

Orqanizmin qocalma səbəbi hələ də insanları narahat edən bir mövzudur. Yaşlanmanın əsas səbəbi kimi bəzi mənbələrdə toksinlərdən söz edilir. Toksinlər bağırsaq bakteriyalarının əsas istehsalıdır. Gerontoloqlar xilasedici vasitə kimi idmanı hesab edirlər. Onlara görə idman etmək, insan ömrünü uzadır və həyat keyfiyyətini yaxşılaşdırır. Gənclərə nisbətdə ahılarda psixoloji və fizioloji ölçülərdə fərqlər müşahidə olunur. Təxminən 40 yaşdan sonra sümüklərin çəkisi azalır. Bu proses kişilər də qadınlara nisbətən daha yavaş gedir. Uzunmüddətli hafizə isə gənclərdə güclü, yaşlılarda zəifdir. Daha bir müqayisə olaraq onu qeyd edə bilərik ki, xəstəlik kişilərdə yox qadınlarda daha çox rast gəlinir. Ortobioz sözü gerontologiyada qarşımıza çıxır. Mənası isə ölümün və yaşamağın nikbin adlandırılması deməkdir. Gerontologiyanın özünün isə qədim bir tarixi vardır. O, gənc elmi biliklər sahəsi sayılır. 1944 və 1945-ci illərdə ABŞ-da Gerontoloji Cəmiyyət qurulmuşdur. Botkin tərəfindən ahılların kütləvi müayinəsi həyata keçirilmişdir. Botkin həkim vəzifəsində Peterburq şəhərində çalışırdı. O, qocalığı patoloji və fizioloji olmaqla iki yerə ayırırdı [14].

Hal hazırdakı dövrdə sosial siyasətdə “aktiv yaşlanma” anlayışından da istifadə edilir. Aktiv yaşlanma yanaşmasına görə nəzərdə tutulur ki, ahılların sağlamlığının qorunması, təhsil və tədris imkanlarının genişləndirilməsi və onların ictimai təşəbbüslərə cəlb olunması həyat keyfiyyətlərini artırır və özlərini cəmiyyətin fəal üzvü kimi hiss etmələrinə şərait yaradır [10, 165]. Bu halda ahıllar yalnızca sosial dəstəyə möhtac qrup kimi deyil, həm də təcrübələrini və biliklərini paylaşaraq gənc nəslin inkişafına böyük töhfə verən dəyərli resurs kimi qəbul edilməlidir [4, 8].

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının verdiyi məlumata görə, aktiv yaşlanma dedikdə insanların yaşlandıqca təhlükəsizliyinin artırılması və həyat keyfiyyətlərinin yaxşılaşdırılması prosesi nəzərdə tutulur. Yaşlı nəslin sosial mühitdə aktiv iştirak etmələri onların yalnızlıq hissini aradan qaldırır, mənəvi və fiziki sağlamlığını gücləndirir və ictimai həyatla olan əlaqələrini möhkəmləndirir [3, 149].

Aktiv yaşlanma xidmətləri

Ehtimal olunur ki, inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinə görə aktiv yaşlanma dövlət siyasətinin mühüm istiqaməti kimi qəbul olunmuşdur. Bu istiqamətin tədbirlərlə dəstəklənməsi ifadə edilir. Bu tədbirlər sırasında:

- sağlamlıq xidmətlərinin davamlılığının əlçatanlığının artırılması;
- ömürboyu təhsil və peşə təkmilləşdirmə proqramlarının təşkil edilməsi;

- könüllülük fəaliyyətlərinə təşviq edilmə;
- sosial adaptasiya və psixoloji dəstək kampaniyalarının yaradılması;
- ahılların ictimai qərar qəbuletmə proseslərində iştirak imkanlarının artırılması kimi məqamlar qeyd edilə bilər [5, 108].

Bugünkü yanaşmalar yaşlıların cəmiyyətə inteqrasiya olmasına yönəlmişdir. Dərnəklər, proqramlar və müxtəlif layihələr ilə onların sosial şəbəkəsi genişləndirilir. Ömürboyu öyrənmə təhsil proqramları ahılların intellektual inkişafını və fəaliyyətini qorumağa təkan verir. Bu sayədə onlar yeni bacarıqlar öyrənib, özlərini cəmiyyət üçün dəyərli hiss edirlər. Müxtəlif onlayn platformalar sayəsində ahılların gündəlik həyatdakı fəaliyyəti asanlaşır. Sosial şəbəkələr vasitəsi ilə onlar da gənclər kimi öz fikirlərini paylaşaraq cəmiyyətdə aktiv rol oynayırlar. Həmçinin bu sayədə onlar fərqlə metodlar öyrənib, öz sağlamlıqlarını qoruyurlar.

Neyl Smelzer qeyd edirdi ki, hər bir şəxsdə yaş kateqoriyasından təcrid olma mərhələsi fərqi formada başlayır. Bu nəzəriyyə qocalma paradoksunun əsas aspektlərindən biri kimi göstərilir. Ehtimal olunur ki, yaşlı dövrdə digər yaş kateqoriyalarından uzaqlaşma və fəallıq arasında balans yaradılmışdır. Sosiogerontologiyada qocalığın ziddiyyətlərini anlamağa, daha sonra dərk etməyə çalışan belə nəzəriyyələr mövcuddur.

Sosial işdə müasir yanaşmalar fiziki və psixoloji sağlamlıq mövzusunə mühüm yer ayırır. Mənəvi dəstək, idman proqramları, qidalanma məsləhətləri kimi fəaliyyətlər ahılların həyat keyfiyyətini yüksəldir. Məhz, beləliklə, onlar cəmiyyətdə müstəqil həyat sürür. İqtisadi fəallıq da ahıllar üçün müasir yaşamanın tərkib hissəsi olmaqla bərabər sosial işin də tərkib hissəsidir. Kiçik bizneslə məşğul olmaq, çalışmaq, könüllülükə iştirak etmək onların sosial statusunu möhkəmləndirir. Bu yanaşmalar yalnızca ahılların cəmiyyətdən təcrid olunmasından qorunmaqları ilə deyil həm də, cəmiyyətin sosial sabitliyinə müsbət təsir edir [8, 311].

Müasir cəmiyyətin aktual mövzularından biri də nəsillərarası əlaqələrin gücləndirilməsi mövzudur. Miqrasiya, qloballaşma kimi problemlərə görə nəsillər arasında məsafə artır. Nəsillərarası dialoq dedikdə isə gənclərin ahıllara, ahılların da gənclərə öz dəyərlərini, həyat təcrübələrini, vərdişlərini ötürmələri, bir-birilərinə qədim və yeni texnologiyalar haqqında məlumat vermək nəzərdə tutulur. Bu mövzu ilə bağlı son illərdə bəzi ölkələrdə mentorluq proqramları əhəmiyyət daşıyır. Pensiyaçı çıxmış müəllimlər, professorlar, sənətkarlar, həkimlər, könüllü şəkildə çalışır. Bu yanaşma həm gənclərin peşə seçimlərində rol oynayır, həm də ahılların fəallığına töhfə verir. Məsələn, bəzi təhsil müəssisələrində ustad və şagird kimi layihələr hazırlanır. Belə proqramların uğurlu olması üçün isə müxtəlif icmaların və QHT-lərin daim birgə fəaliyyət göstərməsi mütləqdir.

Milli-mənəvi irsin ötürülməsi baxımından isə ahılların festivallara, mədəniyyət və incəsənət dərnəklərinə cəlb olunmasının təsirini mühakimə etmək lazımdır. Yaşlılar cəmiyyətdə aktiv rol oynasa təbiətin mühafizəsi, icma işləri kimi proqramlar onlara kömək etməklə bərabər, onların özünüdəyər hissini yüksəldər. Azərbaycanda 50-60 yaşdan yuxarı şəxslər üçün bununla bağlı təlimlər, kurslar, seminarlar təşkil olunur. Bu cəhətdən yaşlılar müasir biliklərə yiyələnir. Onlar texnologiyalara uyğunlaşaraq öz sosial şəbəkələrini də genişləndirir. Gender aspektləri mövzusunı araşdırmaq bu nöqtədə maraqlı bir mövzu olar. Qadınların uzun ömür yaşaması, bir sıra iqtisadi çətinliklərlə üzləşmələri, kişilərin qadınlara nisbətə yüksək ömür yaşamları araşdırma mövzudur [14].

Frolkis qeyd edir ki, qocalmanı, qocalığa səbəb və nəticə olan bir hadisə kimi dərk etmək və ayırd etmək lazımdır. Demografik vəziyyəti nəzərə alarsaq ictimai birliyin “ qocalması” məsələsi ortaya çıxır. Kaçkin yaşlı şəxslərin təsnifatını verərkən: tənha, sönən, xəstə, siyasətə meyilli kimi xüsusiyyətləri təqdim etmişdir. Ahıl adamların ayrışdırılışına yox adlı mövzu 2016- cı ildə hər il oktyabrın 1-i tarixində bütün dünyada qeyd olunur.

Sosial araşdırmalar bizə göstərir ki, insanların çoxu pensiyyaya çıxdıqdan sonra özlərini yaşlı hesab edir və bəzən buna görə depressiyaya girirlər. ABŞ- da təqəüd yaşı 67 hesab olunur. Lakin orada 50-55 yaşlarında olan insanlar hələ gənc hesab olunur. ABŞ- da yaşlılar qocalar evlərinə razılıqları olmadan yollanırlar [13].

Ahılların aktiv yaşlanmasının mühüm şərtlərindən biri “Rəqəmsal inklüzivlik” siyasətidir [1, 3].

Rəqəmsal inklüzivlik bir neçə əsas prinsipə dayanır:

1. Əlçatanlıq prinsipi – Bu zaman texnologiyaların bütün qruplar üçün münasib qiymətlərlə və məhdudiyyətsiz şəkildə təmin edilməsi əsas götürülür.

2. Bərabərlik prinsipi – Sosial, iqtisadi və ya fiziki fərqlərdən asılı olmayaraq hər bir ahıl şəxsin rəqəmsal imkanlardan yararlanması.

3. Rəqəmsal savadlılıq prinsipi – Bütün vətəndaşların eləcə də ahılların texnologiyadan düzgün və təhlükəsiz əsasda istifadə etməsi üçün müxtəlif təlimlərin və maarifləndirmə proqramlarının həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur.

4. Davamlılıq prinsipi – Rəqəmsal xidmətlərin mütəmadi şəkildə inkişaf etdirilməsi və ahılların texnologiyalara uyğunlaşdırılmasıdır [5, 94].

Sosiologiya, ekologiya, biologiya elmlərində xəstə insan həyatı, onun qocalma mərhələləri daha dərinlən tədqiq olunur. Davidovski qeyd edir: “Müxtəlif yaş mərhələlərində, həmçinin qocalığın əsasında bioloji qanunauyğunluqlar dayanır.” Qocalığa keçid dövrü çox

mürəkkəb və fərdi bir prosesdir. Tədqiqatlar müdriklik məsələsinə gəldikdə qeyd edir ki, gənclərdə də müdriklik vardır. Gənclər yaşlılardan fərqli olaraq öz problemlərini dərhal həll etməyə çalışırlar.

Müasir dövrdə “sosial sərmayə” anlayışı yalnız ailə və qohumluq münasibətlərini deyil, cəmiyyət daxilində insanların bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəsini nəzərdə tutur. Buraya insanların qonşuluq və dostluq əlaqələri, ictimai şəbəkələri, könüllülük fəaliyyətləri, həmçinin ahılların cəmiyyətdə yerinə yetirdiyi sosial rifah, öhdəlikləri aiddir. Bundan əlavə, yaşlı insanların könüllü təşəbbüslərdə fəal iştirakı, onların siyasi qərarların qəbul prosesindəki rolu və yeri, eləcə də bu sahədə mövcud məlumat bazası onların sosial rifahının artırılması məqsədi ilə həyata keçirilən tədbirlərin effektivliyini müəyyən edən göstəricilər sırasına aiddir [9, 322].

Sosial sərmayənin ahıllar üçün rolu

Yaş artdıqca insanların əmək qabiliyyətləri azalır və getdikcə maddi gəlir mənbələri də məhdudlaşır. Belə şəraitdə o şəxslərin həyat keyfiyyətini müəyyən edən ən vacib amillərdən biri kimi sosial sərmayənin adını çəkə bilərik. Sosial sərmayənin ahılların həyatındakı rolunu üç istiqamətdə qeyd edə bilərik:

1. Psixoloji rifah- Yalnızlıq hissinin azalması və onun yerinə sevgi və diqqət hissi
2. Sağlamlıq və təhlükəsizliyin təmin edilməsi- Güclü sosial sərmayəsi yəni cəmiyyətdən dəstəyi olan ahıllar normala görə daha az stress yaşayır və bir sıra xroniki xəstəliklərə, depressiyaya daha az meyilli olurlar.
3. Sosial status- Sosial sərmayə sayəsində ahıllar öz qərarlarında daha müstəqil olurlar və cəmiyyətdəki öz yerlərini, həmçinin sosial statuslarını qoruyurlar [8, 50].

Ahıllar təcrübələrini paylaşaraq bir-birlərində özünəinamı gücləndirir. Gənclərdə isə empatiya, məsuliyyət kimi hissləri formalaşdırır [2, 38].

Yaşlıların yaradıcılığı, qədim biliklərinin qorunub saxlanması böyük rola malikdir. Müasir yanaşmalar belə hadisələr üçün müxtəlif platformalar yaradır. Almaniya, Fransa, İtaliya kimi bəzi ölkələr ahıllar üçün məsləhət dəstəyi və kiçik bizneslər üçün kredit verir. Beləliklə, onların gəliri artır və sosial və iqtisadi fəallıqları qorunur. Fəlsəfədə qocalma haqqında fərqli ideyalar irəli sürülmüşdür. Görkəmli Leonardo Da Vinçi qeyd edir: “Uzun ömür yaxşı yaşanan ömürdür.”

Sosial xidmət mərkəzlərinə gündüz və müvəqqəti qalma bölmələri, evdə səyyar xidmət, tibbi və sosial xidmət və bu kimi sosial reabilitasiya xidmətləri fəaliyyət göstərir. Statistik göstəricilər isə bizə xəbər verir ki, bir sıra ölkələrdə bu tip xidmətlərə ən çox bölgələrdən gələn şəxslərin ehtiyacları vardır. Bu isə ən çox payız və qış mövsümlərində olur. Təxminən isə ən

çox 70 yaşına çatan insanların ehtiyacı böyükdür. Çünli onların ürəyi funksiyalarının 25%-ni itirir.

Dünyada Altsheymer adlı xəstəliyi olan şəxslər bu mövzuda ən çox köməyə ehtiyacı olan insanlardandır. Bu xəstəlik demensiyanın ən çox rast gəlinən formalarından biridir və adətən yuxarı yaşlı şəxslərdə müşahidə olunur. Bu xəstəlik sadəcə olaraq fərdin deyil həm də dövlətin sosial-iqtisadi yükünün artmasına səbəb olur. Çünki xəstələr baxım işlərini özləri yerinə yetirə bilmir. Onlar xüsusi müəsisələrdə davamlı olaraq qulluq xidməti tələb edir. Ailənin və qohumların üzərinə də bu zaman iqtisadi və emosional yük düşür. Ailələr üçün yüksək xərc yaranır. Bu xəstəlik təkə tibbi müalicə ilə məhdudlaşmır və sosial dəstək mexanizmlərini də tələb edir. Bu xəstəliyin idarə edilməsində isə texnologiyalar mühüm rol oynayır. GPS-li cihazların adını çəkmək lazım gəlir. Həmçinin, telekonsultasiya xidmətləri də baxıcılar üçün resursdur. Ahıllarla sosial işin ən həssas qruplarından biri məhz, altsaymer xəstələridir. Neyrodegenerativ xəstəliklər arasında bu xəstəliyə çox rastlanılır. Diqqət və düşünmə qabiliyyəti getdikcə zəifləyir. BMT-nin verdiyi məlumatlara əsasən bu xəstəlik 2050-ci ilə qədər üç-dört dəfə arta bilər. Lakin bu xəstəliyin qarşısının alınması üçün dünyada yeni yanaşmalar inkişaf etdirilməkdədir. Beyin məşqləri və dil öyrənmək bu yanaşmalara nümunə ola bilər.

Qocalar evləri özəl təşkilat kimi yaşlı insanlara dəstək təklif edən bir müəsisədir. Bu təşkilatlarda xüsusi qulluğa və yardıma ehtiyacı olan şəxslərə tibbi xidmət verilir. Belə müəsisələrdə qalan ahıl insanlara gündə 3 dəfə qida verilir. Onlar maraqlı tədbirlərə və gəzintilərə götürülür. Lakin qocalar evlərində verilən xidmətlərin keyfiyyəti bəzən o qədər də qənaətbəxş olmur. Ahıl yaşda olan insanlar orqanizmlərinin funksiyalarının pozulması ilə əlaqədar olaraq bir sıra problemlərlə qarşı-qarşıya gəlirlər. Elə bu səbəndən də, onları peşəkar mütəxəssislərə etibar etmək lazım gəlir [13].

“Gümüş iqtisadiyyatı”

İnternetdə qarşımıza “gümüş iqtisadiyyat” (“silver economy”) adlı bir anlayış çıxır [7, 1]. Qeyd edək ki bu anlayış yaşlı əhalinin könüllü fəaliyyətlərə cəlb olunması və investor kimi fəaliyyətlərdə iştirak etməsi anlamına gəlir. Bunun nəticəsində ahılların maddi imkanları genişlənir və onlar özlərini cəmiyyətə yararlı şəxslər kimi hiss edir. “Gümüş iqtisadiyyatı” söz birləşməsinin yaşlı əhalini simvolizə etməsindəki mahiyyət isə ondadır ki, saçların ağarması “gümüş” rəngi ilə bildirilir. “Gümüş iqtisadiyyat” 60 və 70 yaş qrupuna aid şəxslərin istəklərini, tələblərini əhatə edən bir fəaliyyət sahəsidir. Buraya turizm, vergi işi, sığorta kimi bir çox sahələr daxildir [7, 5].

“Gümüş iqtisadiyyat”ın mərkəzində duran şəxslər yaşlılardır. Bununla yanaşı gümüş iqtisadiyyatı regional və milli inkişaf üçün yollar açır. Bu iqtisadiyyat ahılların mədəni həyatlarının zənginləşdirilməsi istiqamətində irəliləyir. Bu nöqtədə isə rəqəmsal inklüzivlik gümüş iqtisadiyyatının ayrılmaz hissəsini kəsb edir. Gümüş iqtisadiyyatı və sosial sərmayə bir-biriləri ilə daim vəhdəttədir.

“Gümüş iqtisadiyyat” demoqrafik qocalmada əsas məcmusdur. Son onilliliklərdə dünyanın demoqrafik strukturu getdikcə yenilənir. “Gümüş iqtisadiyyat” da bu cəhətdən ortaya çıxaraq ahıl əhalinin potensialını dəyərləndirir. Ahıl nəslin istehlak qabiliyyəti təcrübə və maddi, mənəvi sərvət baxımından cəmiyyətin ən güclü resurslarındandır. Texnologiya, təhsil, turizm və sağlamlıq üçün geniş imkanlar yaratmaqla birgə bu sektorlarda yeni məhsullar da yaradırlar.

Ahıl şəxslərin sosial statusu dünyanın hər yerində fərqlidir. Bəzi ölkələrdə yaşlılara yüksək səviyyədə hörmət qoyulub, dəyər verilir. Bəzi ölkələrdə isə ahıllar bir çox baxımdan kənarda qalır. “Gümüş iqtisadiyyat” yalnızca yaşlıların ehtiyaclarını təmin etmək məqsədi deyil, həm də onların sosial statusunu gücləndirmək məqsədi güdür. Sosial statusu gücləndirmək üçün isə nəsillərarası layihələr, qohum, dost dəstəyi, yenidən təhsil kimi fəaliyyətlər lazımdır [12].

Nəticə

Aparılan təhlillər nəticəsində məlum olur ki demoqrafik qocalma yalnızca sosial fakt deyil həm də texnoloji və mədəni ölçüləri olan mürəkkəb bir hadisədir. Yaşlı nəslin həyat keyfiyyətlərini yüksəltmək üçün yalnız tibbi və pensiya xidmətləri kifayət etmir. Onların cəmiyyətdə iştirak imkanlarının artması, rəqəmsal bacarıqlar və sosial statuslarının da artırılması vacibdir. Yaşlı nəslin təcrübəsi bütün gənclər üçün inkişaf resursu rolunu daşıyır. Ahıllar cəmiyyətimizin yaddaşını və dəyərlər sistemini özündə birləşdirən əsas sütundur.

Ədəbiyyat

1. Barbara Barbosa Neves and Frank Vetere, eds. Ageing and Digital Technology: Designing and Evaluating Emerging Technologies for Older Adults. Singapore: Springer, 2019. 335 pp
2. Engelbrecht, K.L., (1999), Introduction to social work, Lanzo, 145.
3. Seden J., Matthews S., Mick McCormick M., Morgan A., (2010), Professional development in social work. Complex issues in practice, Routledge, 241.
4. Social work practice with elderly. Vol 47, Issue-2, No-1, April-June: 2023. 8 s.

5. Sosial ve Kültürel Araştırmalar Dergisi. Journal of Social and Cultural Research. İnsanın Üçüncü Çağı: Yaşlılık Üzerine Sosyolojik Tartışmalar. Cilt/Vol.10,Sayı/No 20,89-107,2024. 103 s.
6. Sosyal Hizmet Tarihi. Dr. Bekir Türkmen. İzmir, 2015. ISBN:978-605-84089-0-6, 200 s.
7. The Silver Economy. Executive Summary. European Union, 2018. 14 s.
8. Yaşlılık ve solunum hastalıkları. Prof. Dr. Arzu Ertürk. Doç. Dr. Ayşe Bahadır. Prof. Dr. Filiz Koşar. Yaşlılık tanımı, yaşlılık kavramı, epidemiyolojik özellikler. Nazmi Bilir, 2018. 370 s.
9. Yaşlılık ve sosyal hizmet. Umut Yanardağ- Melek Zubaroğlu Yanardağ, 2019. 344 s.
10. Социальная работа с лицами пожилого возраста и инвалидов, - 2002. - 32 с.
- 11.https://www.researchgate.net/publication/356536305_Foundations_for_Social_Work_-_Basic_concepts_in_Social_Work
- 12.https://www.researchgate.net/publication/374055446_SOCIAL_WORK_PRACTICE_WITH_ELDERLY
13. <https://adpuquba.edu.az/wp-content/uploads/2020/12/SOSIAL-ISƏ-GIRIS.pdf>
- 14.<https://www.scribd.com/document/798629048/Sosial-iş%C9%99-giriş-muhazir%C9%99-materialları>

MODERN APPROACHES FOR ELDERLY PEOPLE

A.B. Isgenderli, S.A. Hasanova

Azerbaijan University, Jeyhun Hajibeyli 71, Baku, Azerbaijan

Abstract. In this article shows that since ancient times, Azerbaijan has had a tradition of special respect, attention and care for the elderly. Respect for the elderly has manifested itself not only in family relationships, but also in the social environment. This approach has been preserved as one of the main pillars of the national and spiritual values of our people.

Keywords: Economic guarantee, vulnerable group, demographic aging, active aging, digital security, social welfare, silver economy, social status.